

POLIȚIA POLITICĂ DIN ROMÂNIA COMUNISTĂ

Autor: Ruxandra Cesereanu | 28 decembrie 2021

Studiul de față se dorește a fi, în prima parte, o sinteză documentară legată de înființarea Poliției Politice din România comunistă (Securitatea), analizând structura, funcționarea, strategiile și limbajul utilizat în documentele oficiale de către organul de represiune. A doua parte a studiului de față se concentrează pe portretul unui fost tortionar comunist, așa cum reiese acesta din spovedania relativ oficială a respectivului fost tortionar.

Strategiile și „limba” Securității

Istoricul Marius Oprea a antologat și comentat câteva dintre documentele cele mai importante legate de crearea, structura și funcționarea organului de represiune în România comunistă, în lucrarea sa *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1948-1989)*. Marius Oprea vorbește în primul rând de „ocupația sovieto-comunistă” care a fost determinantă pentru nașterea Securității, instituția de represiune din România fiind concepută ca „instrument al terorismului de stat” (Oprea, 2002, p. 12) în virtutea dogmei dictaturii proletariatului. „Analiza mecanismelor de administrare a actului de poliție politică în regimul totalitar comunist din România arată că brutalitatea a fost ridicată la rang de politică de stat, în numele «luptei de clasă» și a provocat un reflex de lungă durată, o «banalizare» a răului, întreținută cu ajutorul aparatului poliției politice” (Oprea, 2002, p. 14). Scopul era inculcarea și menținerea fricii în rândul populației, intimidarea acesteia și administrarea fricii în mod ramificat și procentual. Securitatea a apelat la brutalitate fizică extremă în prima etapă a funcționării sale (1948-1964), optînd apoi, în cea de-a doua perioadă (1964-1989), pentru o formă insidioasă de persuasiune pavloviană, chiar dacă și în această perioadă au mai existat destule cazuri de agresiune fizică asupra opozanților regimului comunist. Dacă în prima etapă au fost majoritari securiștii „lumpenproletari” – mercenari, unii analfabeți, activînd ca schingiuitori frenetici (Oprea, 2002, p. 137) –, cea de-a doua etapă a fost dominată de securistul cu studii, care se dorea a fi un intelectual. Dar chiar și în prima etapă, în anii 1952-1953, liderul comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej și conducătorii

Securității au avansat ideea calificării, specializării și ridicării nivelului intelectual al angajaților organului de represiune; aceasta era o măsură care urmărea să reducă numărul lumpenilor existenți, obligați și sfătuiți să-și completeze studiile; cursurile durau zece luni și pregăteau în științe politice, limbi străine, instrucție, transmisiuni, tehnică de luptă etc. Până în 1948, când a fost creată Securitatea și investită cu puteri discreționare, nu a existat un vid de teroare, întrucât a funcționat, chiar dacă nu impecabil, o pre-Securitate, o fostă Siguranță reformată și infiltrată de agenți sovietici, comuniști români și mercenari.

În momentul înființării, structura Securității era destul de impresionantă; ea cuprindea zece direcții cu țintă clară, care monitorizau toată țara din punct de vedere sociopolitic, după cum urmează: Informații, Contrasabotaj, Contraspionaj în închisori și Poliție, Contraspionaj în forțele armate, Anchete penale, Protecția ministerelor, Tehnică, Cadre, Politica Partidului, Secția Administrativă; pe lângă aceste direcții principale funcționau secții secundare, specializate pe interceptare, filaj, supraveghere. Schema Securității cuprindea treisprezece direcții regionale strategice; numărul ofițerilor activi a fost inițial de două, trei mii, dar acesta s-a dublat și triplat în anii următori. Pentru a fi stimulați, securiștii aveau salarii uriașe (cadrele de conducere aveau salarii de cinci ori mai mari decât lucrătorii obișnuiți) și beneficiau de diferite tipuri de cartele pentru produse. În timp, numărul direcțiilor a sporit atât la nivel structural, cât și regional. În 1949, adiacente Securității, sînt create trupele de Securitate, care angrenau în structurile lor cîteva zeci de mii de militari.

Din punctul de vedere al istoriei sale, în prima fază a epocii Ceaușescu, în 1967 și 1968, Securitatea este parțial perturbată de atacul lui Nicolae Ceaușescu împotriva regimului Gheorghiu-Dej și a ministrului de interne (funcționînd din 1952) Alexandru Drăghici; primul era pe post de „tată” care trebuia ucis simbolic și ideologic, cel de-al doilea, pe post de „frate” rival. Pretextul îl constituie cazul lichidării liderului comunist (intelectual) Lucrețiu Pătrășcanu, considerat a fi un abuz al regimului Gheorghiu-Dej: pe baza lui, Ceaușescu încearcă să își construiască imaginea internă a unui lider reformator. În a doua fază a epocii Ceaușescu, Securitatea a fost modernizată, ea primind însă un șoc important la nivelul conducerii atunci cînd Ion Mihai Pacepa (adjunct al șefului Direcției de Informații externe din Ministerul de Interne) a decis să rămână în Occident în 1978, deconspirînd structura și scopurile Securității ca instituție de represiune. Din pricina aceasta, Ceaușescu a reorganizat-o ulterior într-o formă dură, amintind de anii '50, acordîndu-i un statut special, omnipotent. În ultima fază a perioadei Ceaușescu, numărul lucrătorilor din Securitate ajunsese la 15.000, aceștia folosindu-se de numărul impresionant de 137.000 de informatori activi - ceea ce reprezenta o creștere spectaculoasă față de vremurile de început ale Securității, cînd instituția funcționa prin 3000 de lucrători și 42.000 de informatori. În anii '70 a început să crească numărul colaboratorilor intelectuali, instituția Poliției politice renunțînd la colaboratorii de origine rurală; tot în această perioadă, Securitatea a renunțat la

recrutarea prin constrângere și șantaj, făcînd apel, în schimb, la sentimentul patriotic, în pas cu naționalismul ceaușist. S-a apelat la trei tipuri de legături: informatorii clasici, colaboratorii (persoane de sprijin care nu practicau delatarea, dar ajutau Securitatea) și rezidenții - gazde ale caselor de întîlnire între ofițerii de Securitate și delatori.

În cele ce urmează voi analiza la nivel de mentalitate strategiile și scopurile Securității, așa cum transpar acestea direct sau indirect din discursurile capilor săi. Voi remarca, pentru început, că în toate documentele legate de activitatea Securității apar în mod tendențios cîteva verbe dirijate împotriva „dușmanilor poporului”: acestea sînt „a zdrobi”, „a reprima”, „a desființa”, „a demasca”, „a nimici”, „a lichida”, „a stîrpi”, „a da de pămînt” (ultimul utilizat pentru a împușca). Ministrul Teohari Georgescu declara în 1949 că „Securitatea este organul care izbește” (Oprea, 2002, p. 74), dorind să prevină scăpările și lipsurile instituției pe care o conducea. „Se va lovi fără milă”, reia ideea același ministru la o conferință din 28 februarie 1950, „Fiindcă noi dacă avem legea, după cum am discutat astăzi, vom da lovituri” (Oprea, 2002, pp. 120, 131). Trei ani mai tîrziu, anchetat el însuși și acuzat că nu a fost vigilent în ura sa de clasă, Teohari Georgescu declara că a condus „un aparat la început tînăr, care a crescut, devenind astăzi un instrument puternic în mîna Partidului, plin de ură împotriva dușmanului, devotat Partidului, clasei muncitoare. Fără ură de clasă, nu aș fi putut munci la crearea unui astfel de aparat” (Oprea, 2002, p. 256).

Frenezia bătăliei împotriva „dușmanilor poporului” este reluată contrapunctic la aceeași conferință din februarie 1950 de către Gheorghe Pintilie (pe numele său real, Pantiușa Bodnarenco, agent sovietic), figură patibulară de securist carierist, asasin al lui Ștefan Foriș (fost lider al Partidului, rival al lui Gheorghiu-Dej): „să ne întărim, să putem da lovituri dușmanului cît mai puternice, poate întreit” [...] „Nu putem spune că s-a terminat lupta, dacă am vorbit că am dat puternice lovituri dușmanului, putem să spunem că abia începem acum să dăm lovituri mai puternice. Dușmanul abia acum este turbat [...]”; „Partidul a hotărît să lovească cu toată puterea și trebuie lovit cu toată puterea” (Oprea, 2002, pp. 133, 160). Chiar și numai privind în interiorul Securității, Pintilie descoperă omniprezența inamicului, drept care propune un soi de harakiri cu posibil efect sanificator: „Avem o serie de slăbiciuni de care trebuie să ne debarasăm, trebuie să le scoatem cu fierul roșu din organismul nostru” (Oprea, 2002, p. 133).

O altă parte a discursului lui Gheorghe Pintilie se centrează pe necesitatea aplicării agresiunii fizice asupra „dușmanului poporului”, dar nu în mod sadic, fără discernămînt, ci organizat: acesta trebuie lovit „cu toată ura”, dar disciplinat. Din cauza aceasta, securiștii înșiși trebuie să fie niște purificați care se curăță mai întîi pe ei înșiși: „să scoatem tot ce este străin de organele noastre, organele noastre are sarcini mari, specifice, trebuie să luptăm și să scoatem tot ce este putregai” (Oprea, 2002, p. 146). Vigilența este văzută ca igienică, fiindcă îl face pe securist să se autoreeduce: „Nu urmăresc să facem Securitate în Securitate dar [vorbesc] cu scopul de a ajuta pe

tovarăși, de a scoate tot ce este putregai la noi” (Oprea, 2002, p. 161). Pe de o parte, Pintilie critică abuzul de arestări și anchete (al unor oameni nevinovați), dar pe de altă parte, indică acțiunea necesară de încarcerare a „dușmanilor”, fără de care Securitatea nu și-ar mai avea rostul: „Partidul a hotărât să facem colonii de muncă, să spunem lagăre, colonii de muncă, detașamente de muncă, încă nu s-a găsit forma, rămîne de frămîntat, ca să dăm și politicește just și poate peste o săptămîină-două noi o să avem lagăre, așa cum e fixat acum, colonii de muncă. Noi pe cineva trebuie să băgăm, n-o să fie goale!” (Oprea, 2002, p. 148).

Cel mai emblematic și expresiv prin grotescul său, dar și prin logica interioară pe care Pintilie o caută și o găsește, este portretul informatorului, unealta securistului, o unealtă tăioasă (înrudită, după cum se va vedea, cu briciul ori strungul), dar vie, un om-unealtă: „fiecare meseriaș, fiecare doctor, orice om are o sculă și de scula lui se îngrijește, însă la Securitate care este scula noastră? Am spus că avem și noi o sculă. Dacă frizerul are brici, dacă strungarul are strung, am spus că ce avem noi sînt informatorii noștri, să știm cum să muncim, să vedem cu cine avem de-a face. Așa cum muncitorul are grijă de scula lui, așa avem și noi de informatori - și noi trebuie să avem grijă de scula noastră mult mai mult” (Oprea, 2002, p. 134). Grijiuli față de racolarea și prelucrarea informatorului, Pintilie intuiește că securistul fără informator ar fi lipsit de mîini și picioare, ar fi adică un handicapat. De aceea, el insistă pe rolul de „sculă” al informatorului, respectiv de „sculă vie”: „la frizer este sculă moartă, la strungar la fel, la noi este sculă vie, trebuie să-i dăm mai multă atenție” (Oprea, 2002, p. 151).

În paranteză fie spus, foarte interesante în cadrul documentelor inserate în *Banalitatea răului* sînt textele teoretice provenite din Arhiva Securității, în legătură cu funcționarea acesteia. Recrutarea informatorilor, de pildă, este un text conceptual încă din 1948: să fi avut Securitatea strategii și teoreticieni români sau textul respectiv era o traducere a unui document similar al NKVD-ului sovietic? Să fi fost o moștenire conceptuală de la fosta Siguranță, căreia comuniștii i-au schimbat doar denumirea instituției, preluîndu-i destule caracteristici? În orice caz, pe parcursul anilor următori de la înființarea Securității, directivele legate de rețeaua informatorilor și funcționarea acesteia vor fi tot mai precise și nuanțate. Cei care au întocmit aceste texte, precum și rapoartele ulterioare, insistau să fie exacti, „științifici”, un fel de „hermeneuți” ai Poliției secrete și politice din România comunistă. Căci textele acestea rîvneau să semene cu niște „table ale legii”.

Un alt moment-cheie în discursul lui Gheorghe Pintilie este lauda Securității văzută ca supragîndire, ca intelect desăvîrșit: „Tot organul nostru este un creier curat, nu avem nici un os, nimic. Noi sîntem *creier* și trebuie așa gîndit” (Oprea, 2002, p. 150). În această formulă, elogiul intrinsec al securistului sugerează că acesta ar putea fi un fel de supraom („*nu avem nici un os*”, s. m.). Finalul demonstrației se dorește a fi revelatoriu și autotriumphal: „noi sîntem creierul de sus pînă jos” (Oprea, 2002, p. 151).

La aceeași conferință din februarie-martie 1950, maiorul Gheorghe Petrescu afirmă dorința de disciplină, ordine și transformare a sistemului concentraționar într-un fel de Tabel Mendeleev, fiind criticat haosul arestărilor dezorganizate: „nici azi n-am reușit să punem în ordine cu ținerea arestaților pe țară, nu știm nici azi cine a fost arestat, cine a rămas nearestat, care este situația lor, datorită faptului că la început s-a lucrat anarhic” (Oprea, 2002, p. 172). Nu este vorba de o autocritică oarecare a capilor Securității, ci de realitatea concretă a faptului că organul de represiune funcționa defectuos la nivel de autocontrol riguros. Mai departe intră în scenă generalul-maior Alexandru Nicolski (pe numele său real, Boris Grunberg), artizan, printre altele, în acei ani ai brutalei reeducări studentești (prin tortură fizică, psihică, morală) de la Pitești. „Trebuie să facem mai bine și mai repede” (Oprea, 2002, p. 190), lansează acesta, adică represiunea să devină impetuoasă și să prindă viteză. „Trebuie să ducem o acțiune ofensivă, nu să stăm cu mâinile încrucișate și să prevedem, fără greșeli, acolo unde va încerca să acționeze dușmanul. Și trebuie să lucrăm informativ, nu cu mâinile încrucișate” (Oprea, 2002, p. 191). Nicolski recunoaște și alte slăbiciuni ale Securității, de pildă birocratismul, dar încheie anunțând viabilitatea și vivacitatea organului de represiune, într-o formulare orgolioasă: „A început să ne mănânce rugina birocratismului. Aparatul nostru nu poate fi mîncat, însă acesta este un aspect” (Oprea, 2002, p. 191). Securitatea nu poate fi “mîncată” – iată aici o formulare exactă, întrucît organul de represiune era și rîvnea să fie o instituție canibalică, îngurgitîndu-i pe ceilalți.

Cu același prilej ia cuvîntul și un teoretician al Securității, colonelul Guțan, care proiectează în dușmanii poporului un monstru multiform și chiar anamorfotic: „Acesta este obiectivul nostru principal, general, pe acesta trebuie să-l urmărim. Lichidarea dușmanului sub toate formele și aspectele lui” (Oprea, 2002, p. 198). Ca retor ce se dorește a fi și inspirat, Guțan ține o pledoarie pentru discernămînt și pentru impetuoșitate. Citatul care urmează este lung, dar ilustrează perfect tînjirea securiștilor de a discuta ori chiar de a polemiza cordial, de parcă organul (structura) care îi patrona ar fi fost o instituție spirituală: „Țin să reamintesc tovarășilor, a intra în Securitate, a purta epoleți albaștri, a fi investit cu puteri de a urmări, a cerceta, de a trimite în judecată oameni, de a aresta, de a priva pe alții de libertate sînt lucruri extrem de importante. Cine ne încredințează acest drept? Clasa din care facem parte, Partidul nostru ni l-a dat, Guvernul. Pentru ce? Pentru ca acest drept să fie îndreptat împotriva dușmanului de clasă. Este un drept care cere multă gîndire, adîncire. Este un drept pe care trebuie să știi să-l mînuiești cu multă abilitate. Este ca un ascuțit, cu acest drept jucăm ca pe un vîrf de ascuțit” [...]. „Însă atunci cînd am judecat bine o situație, atunci ni se cere să mai avem și altă calitate, hotărîre în execuție, fără șovăială. Lovituri crîncene împotriva dușmanului pe care l-am precizat bine, fără milă, și să-l lovim așa ca să nu se mai ridice în viața lui” (Oprea, 2002, p. 202). Logica acestui discurs autoîntemeietor este acela de a ajunge la originea și nașterea Securității: „Noi n-am venit singuri, pe noi ne-a trimis Partidul și cînd ne-a trimis ne-a verificat” (Oprea, 2002, p. 202). Datorită acestei matrici, securiștii trebuie să aibă comportament exemplar, să nu fie imoral (afemeiat,

alcoolic, corupt – tocmai fiindcă aceste vicii erau frecvent întâlnite în cadrul moravurilor securiste), ci meticulos, activ, pilduitor. „Moralistul” colonel Guțan insistă pe felul în care un securist trebuie să dobândească aceste calități. Între teorie și practică, diferența era însă categorică: securistul român a fost cel mai adesea dur, grobian, fără scrupule și mercenar. „Practic, profilul ofițerului de Securitate, similar cu portretul cekistului sovietic descris de literatura proletcultistă [...] a fost alterat deseori de vicii și pasiuni lumești, de ambiție, infatuare și dispreț în raport cu celelalte cadre, pe măsura avansării în grad sau funcție. Astfel, cu toate sutele de mii de ore de ședințe și analize, Securitatea a luat chipul și asemănarea cadrelor ei, iar printre ofițeri și subofițeri prea puțini erau cei care îmbrăcaseră uniforma poliției politice doar din convingerea neștrămutată a unei cauze juste” (Oprea, 2002, p. 199).

Studiu de caz: un fost torționar comunist

Doina Jela a realizat un foarte necesar dicționar al membrilor aparatului de represiune din România comunistă. *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste* inventariază succint sau amplu portretele a câteva mii de gardieni, ofițeri politici, anchetatori, torționari, procurori, medici ai închisorilor, activiști de partid implicați în represiune, lideri ai Securității și Ministerului de Interne, membri ai nomenclaturii comuniste. Indiferent de scăpările inerente ale unei asemenea lucrări ambițioase (este evident că a fost imposibil să fie înregistrați toți membrii aparatului de represiune din România, măcar pentru faptul că aceștia au fost în număr de zeci de mii de-a lungul perioadei 1944-1989; apoi pentru că ei nu au putut fi deconspirați întotdeauna; în al treilea rând, pentru că mare parte din informații au fost culese din mărturiile victimelor a căror memorie a fost confuză și subiectivă, uneori), lucrarea este definitorie pentru Gulagul românesc, întrucât oferă, așa cum precizează chiar autoarea, „un fel de *puzzle* proteiform început din toate părțile odată, tinzând să devină un cosmoid, o hartă, un glob pământesc al ororii și distrugerii, și totodată o istorie națională a infamiei” (Jela, 2001, p. 11). Cel puțin șapte sute dintre figurile portretizate în acest lexicon aparțin unor schingiuitori, ceea ce nu este puțin lucru. Înainte de a publica această lucrare de sinteză, Doina Jela a realizat o carte spectaculoasă, anume confesiunea comentată a unui fost torționar comunist, Franț Țandără. Pornind de la *Drumul Damascului. Spovedania unui fost torționar*, voi realiza în cele ce urmează un studiu de caz pe figura acestui torționar comunist care a fost un anonim, dar unul extrem de reprezentativ pentru aparatul de represiune din România în perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

În primele sale mărturisiri, Franț Țandără admite că s-a îndrăgostit la prima tinerețe de comunism și că acesta „a intrat” în el, l-a învăluit și l-a fascinat. „Părinții erau partidul, partidul era totul pentru mine, partidul mă creștea, mă educa și mă forma pentru viitor” (Jela, 1999, p. 8) – declară el într-o mărturie legată de adopția sa simbolică și, în același timp, reală. Apoi, omul Partidului, Pavel Ștefan (activist local de partid, mai apoi lider de nivel central, urcând pînă la rangul de ministru), îl întărită să își omoare tatăl

(anticomunist). Pe fondul unor discordii în familie, Franț Țandără comite paricidul văzut ca salutar de către oamenii Puterii. Ajuns deținut de drept comun, el devine un supraveghetor fățiș al deținuților politici, avînd în subordine cîțiva torționari la una din coloniile de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Apoi este mutat la un spital psihiatric unde este instruit ca torționar de către o femeie: aceasta îl inițiază în schingiuirea testiculelor prin lovirea acestora cu creionul. „Maestra” îi profețește „ucenicului” său că va deveni curînd un expert: Țandără devine într-adevăr expert după trei victime (provenite din luptători în munți), pe care învață tot ceea ce este de învățat în a chinui organele genitale, prima dintre victime murind la puțină vreme după ședința de tortură. După ce descrie ritualul și urmările acestuia, Franț Țandără își recunoaște dependența de propria-i activitate malefică: „de multe ori aveam o satisfacție, ca să vă spun sincer, devenisem un automat, un robot, fără creier, fără nimic... Sau eram un paranoic, un schizofren, nu mai știu ce eram, lucram la disperare” (Jela, 1999, p. 17). Pe de o parte, recunoaște o robotizare în activitatea sa de torționar-mercenar, pe de altă parte, vorbește despre o formă de schizoidie, conștientizînd răul făcut.

Rememorarea continuă: o dată devenit torționar, Țandără avea privilegii aparte, confisca orice dorea din coletele celorlalți deținuți, selecta deținute pentru plăceri sexuale etc.; dar rîvnea să fie reabilitat și să devină membru de partid. Totuși, undeva înăuntru, răul pe care îl făcea îl măcina: de aceea decide să ucidă un brigadier informator, pentru a fi considerat nebun și pentru a fi abandonat de foștii săi mentori. Partidul consideră însă că Țandără poate fi recuperat, drept care este trimis, după un oarecare tratament psihic, ca instrument folositor în anchetele de la Ministerul de Interne. Este utilizat și în alte treburi imunde ale Securității, dar pe care refuză să le destăinuie: „Dar toți, toate cadavrele, toți morții, o să-i am eu în spinare, eu răspundeam de toate?” (Jela, 1999, p. 22). În mărturia sa tardivă, el se revoltă împotriva capilor Securității, recunoscîndu-se totuși a fi fost un instrument docil și aplicat: „am pe conștiință mult, am mult pe conștiință” (Jela, 1999, p. 23). Ajuns din nou într-o colonie de muncă, este eliberat și trimis spre a fi internat la București, într-o secție de psihiatrie. Și, după patru ani în care a practicat tortura, reușește să iasă din sistem.

De ce se spovedește Franț Țandără? Fiindcă simte și știe că trebuie să plătească pentru ceea ce a făcut; fiindcă recunoaște că este un martor venit din partea cealaltă, a călailor, și consideră că și mărturia acestora este necesară; fiindcă fiul său este grav bolnav, iar el, tatăl, fostul torționar, percepe această boală ca pe o pedeapsă divină. Fiindcă trebuie să vorbească despre răul făcut, ca să se mîntuie puțin; căința ar face să-i fie iertate, poate, pe jumătate, păcatele. El are nevoie de un tribunal moral și simbolic, dat fiind că la tribunalul real, pămîntesc, nimeni nu vrea să-l judece: „Eu am vrut să fiu judecat [...] vreau să fiu judecat, dar cine să mă judece, la cine să mă duc? [...] Să fac și un bine, că destul rău făcusem [...]. Vreau să fiu judecat. Eu nu pot fi propriul meu judecător” (Jela, 1999, p. 37).

Franț Țandără intuiește, în felul său, ideea de *catharsis*, fiindcă mărturia lui va fi o adaptată la postcomunism spovedanie dostoievskiană: ceea ce rîvnește este eliberarea de păcate și iertarea. *Eu* trebuie să mărturisesc, repetă obsesiv Franț Țandără, *eu* sînt martorul principal într-un proces al comunismului; nu doar victimele trebuie să mărturisească, ci și călăii. Există un orgoliu și o încrîncenare vădite în felul în care Țandără ține morțiș să se spovedească. Există o rîvnă aproape religioasă în felul în care vrea să fie ascultat. Cain vrea să vorbească mulțimii și să relateze cum a făcut răul. Dar nu vrea să vorbească doar despre sine, ci să deconspire întreg sistemul. În opinia lui, comuniștii s-au sprijinit pe o umanitate infraționară și interlopă fără scrupule, de aceea au și reușit să domine, prin frică, populația. Franț Țandără a făcut și el parte din această lume în prima etapă a comunismului din România, cea gregară, primitivă și sălbatică. Pentru că vrea să decamufleze tot sistemul, Țandără intenționează să solicite și alți foști tortionari care să mărturisească; dar aceștia îl refuză, considerîndu-l bolnav psihic.

După o relatare concisă, Franț Țandără își reia pe îndelete confesiunea. Ca deținut de drept comun înregimentat în regimul comunist pentru a-i persecuta pe deținuții politici, el recunoaște că își pierduse complet credința și că locul lui Dumnezeu îl luase Partidul: „nu mai credeam în Dumnezeu, în nimic. Nu mai credeam decît în partid” (Jela, 1999, p. 76). Ca ucenic în sistem, înțelesese că mercenariatul său este riscant, dar acceptase calea comunismului. La Canalul Dunăre-Marea Neagră i se acordă, ca brigadier, puteri discreționare, drept care maltratează deținuții politici, persecută, comite abuzuri etc. Recunoaște că era înrăit, că autoritățile încercau să le stimuleze celor de drept comun, prin toate mijloacele, ura de clasă și că exterminarea (denumirea exactă era “lichidarea”) deținuților politici era o directivă. Țandără admite că făcea lucruri care intrau în sfera patologicului: de pildă, profana, alături de alți brigadieri, cadavrele politicilor, dezbrăcîndu-i în pielea goală și așezîndu-i pe morți în posturi indecente. Fostul tortionar recunoaște: „am fost bestii mari” (Jela, 1999, p. 89). Din cînd în cînd mărturisește și despre spitalele psihiatrice unde erau internați deținuții politici: aceștia erau supuși prin metode farmaceutice și prin șocuri electrice pînă cînd deveneau bolnavi psihic în mod real.

Țandără nu evită autoacuzarea, ci, dimpotrivă, o exaltă: el recunoaște, ca fost tortionar, că nimeni nu îl obliga să schingiuiască, că nu au existat presiuni, că începuse să îi placă tortura (Doina Jela amintește nu degeaba de „intoxicarea cu cruzime”, o formă de drogare cu violență). Sistemul avea oricînd la îndemîină tortionari-mercenari, ca într-o echipă de fotbal unde întotdeauna există substituiți posibili, explică Țandără. Fostului schingiuitor nu îi este rușine să recunoască totul (concret), dar îi este rușine în fața lui Dumnezeu. Tocmai de aceea este necesar un proces al comunismului, conchide el: „La noi un proces al comunismului să fi avut loc, măcar unul moral, că am văzut că românii este îngăduitor [...]. Comunismul e sadic și mai sadic ca la noi n-a fost în nici o țară” (Jela, 1999, p. 98). Fostul călău își admite rolul de unealtă, de bătăuș pe lîngă anchetator (alcătuiind consacratul deja cuplu tortionar-anchetator): în această ipostază este folosit

în periplul său prin Ministerul de Interne. De-a lungul anilor săi de schingiuitor, Țandără întâlnește și alți confrăți despre care vorbește. El precizează că fiecare tortionar avea o metodă predilectă, că se miza pe inventivitate, că originalitatea în schingiuire era considerată a fi un lucru interesant și demn de apreciat.

„Asta a fost comunismul: a avut nevoie de oameni sadici. A avut nevoie, și i-a creat!” (Jela, 1999, p. 108). Pentru ipostaza sa de fost tortionar sadic („idiot”, „nebun”, acestea sînt alte calificative autodisprețuitoare ale mărturisorului), Țandără reclamă iadul: „În iad să fiu ars. Mi-ar plăcea acolo. Am suferit atît” (Jela, 1999, p. 109). El recunoaște mai apoi că iadul, pentru un fost călău crud și păgîn (cum se califică), este în inimă. Își căinează contrapunctic destinul și adesea confesiunea sa nu mai este coerentă, ci devine frîntă și împiedicată: „Cruzimi, cruzimi, afară din cale [...]. N-am tăiat carne din oameni, să le dăm la ailalți, dar a fost greu. Torturi mari. Nu se poate vorbi” (Jela, 1999, p. 111). Tînjirea fostului tortionar rămîne „chilia de mănăstire” despre care vorbește din cînd în cînd, dar auditoriul său direct îi dă a înțelege că spovedania și căința sa ar fi fost prea ușoare și că Dumnezeu a rînduit o cale mai grea, aceea a spovedaniei totale, a căinței muncite.

Întrebat dacă nu a avut tentația să fugă de oameni, rușinat de ei, cu păcatul său de fost schingiuitor, Țandără declară: „Nu. De ce să mă ascund? De oameni să mă ascund? Eu caut oamenii. De Dumnezeu nu poți să te ascunzi, zic eu. Așa zic eu...” (Jela, 1999, p. 119). Este evident că spovedania sa are nevoie de un auditoriu lărgit, că o dorește a fi căință polifonică, diseminată. Refuză ipostaza tîlharului bun mîntuit de Hristos, considerînd-o minimalizatoare în cazul său, în schimb recunoaște că a vrut să devină evanghelist, că a fost credincios, dar că a fost dezamăgit. Că și-a pierdut credința, a devenit ateu comunist, iar acum, o dată cu spovedania, trudește să își recapete credința. Comparat sau tachinat cu figura Apostolului Pavel, lui Franț Țandără îi convine parțial ipostaza, chiar dacă refuză rolul. Confesiunea sa atinge însă punctul culminant: „Eu am crezut că, așa, Dumnezeu îmi va fi mai aproape. Mă va supraveghea tot timpul, și să mă ajute să nu mai greșesc, ar avea mai mult timp de mine, dacă ar vedea că eu îl caut peste tot, neliniștit așa, ca un om nebun după el, alerg, caut lumina lui...” (Jela, 1999, p. 122).

Reamintindu-și perioada cît a slujit ca tortionar în spitalele psihiatrice, Țandără depune mărturie despre faptul că schingiuirile erau practicate aici pe deținuții politici încă din perioada 1952-1953 a regimului Gheorghiu-Dej, ele nefiind niște inovații ale regimului Ceaușescu. Fostul tortionar precizează că mulți dintre internații în ospiciei găsiți în 1990 (după revoluția din decembrie 1989 din România) erau de fapt foști deținuți politici care înnebuniseră din pricina torturii și care fuseseră abandonați acolo de zeci de ani, uitîndu-li-se încadrarea de odinioară!

Franț Țandără mărturisește o batjocură aparte la care își supunea victimele: fecalizarea

gamelelor, astfel încât internații să nu mai poată mânca din pricina scârbei. Era o batjocură pe care o gândise singur și care îl amuza: „Eram vigilent și inventiv” (Jela, 1999, p. 134). Mărturisorul admite însă că era intoxicat cu răul pe care îl făcea și că ajunsese în pragul nebuniei: era folosit ca un sclav-schinguitor, în reprize concentrate, ca și cum supraveghetorii săi s-ar fi „îndrăgostit” de el, mai exact de felul în care își făcea meseria de schinguitor aplicat, performant. Producea cele mai multe victime. Era un expert recunoscut: declară orgolios a fi avut o sută de torturați și morți!

Puseurile lui Franț Țandără prin care cere să fie pedepsit nu sînt deloc rare: „Eu am vrut să fiu judecat. Vreau și acum. Aș prefera în fața unui tribunal. Indiferent. Ca să spun adevărat, n-aș vrea singur în proces. M-aș simți prost. N-am fost eu conducătorul acestei țări. Am fost eu conducătorul ei? Conducătorul acestei mîrșave Securități? [...] S-a lucrat atît de conspirativ, încît n-ai cum să le mai iei urma. Decît dacă vine cineva care a colaborat și mărturisește” (Jela, 1999, p. 144). Mai tîrziu, el precizează: „Eu sînt un om bolnav. Psihic bolnav. Și fizic. De-aia urăsc comunismul! Comunismul distrugea tot. Găsise o unealtă bună, în mine. Și cît avea să țină unealta? O unealtă, fier, metal, ce-o fi ea, are o uzură. Se uzează. Ei o folosesc pînă la epuizare. [...] Nu conta omul, viața lui. Și nici la ce îl foloseau. Cît îl foloseau, era bun. Și ei au folosit omul contra omului. Ca pe o sculă. Acum am devenit bolnav” (Jela, 1999, p. 161).

Teatralitatea fostului torționar care se spovedește este sufocantă. Însuși faptul că în spitalele psihiatrice unde profesa schinguirea era internat ca pacient simulat, pentru a fi folosit ca torționar, sugerează, poate, că de la un moment Țandără a devenit bolnav psihic, un schinguitor drogat de munca pe care o făcea cu rîvnă. Că s-a îmbolnăvit psihic tocmai fiindcă era torționar. Țandără este un fost călău care își visează victimele (la fel ca majoritatea torționarilor, chiar dacă aceștia nu recunosc decît arareori); victimele sînt doar chipuri confuze sau sînt voci care îl anunță că va fi iertat, dacă va avea credință. Ce înseamnă însă credința în Dumnezeu și regăsirea ei pentru un fost torționar? Obsesia de a ispăși? Rîvna de a fi judecat de fostele victime? Iadul alinat? Dorința de a se însănătoși din nebunia vremurilor care l-au supus? Întrebat dacă l-ar ierta pe Țandără, Fronea Bădulescu (fost deținut politic), răspunde afirmativ; întrebat și dacă îi este milă de fostul torționar, Fronea Bădulescu răspunde că între victime și călăi granițele trebuie întotdeauna păstrate moral, uman, religios. Una este iertarea (aceasta este creștinească), și alta mila.

Un fost torționar și “metanoia” lui, așa s-ar cuveni oare să fie înțelese lucrurile? Cît din spovedania acestui torționar este un rol asumat, interpretat cu aplomb, și cît este realitate? Cît este mască, și cît chip jupuit de căință? Saul devenit Pavel, persecutor devenit persecutat? Franț Țandără este o conștiință sfîșiată, un mărturisor necesar, un fost călău care, simțindu-se culpabil pentru toți călăii comuniști, se căiește. Dar el nu este nici cruciat, nici erou, nici martir, nici sfînt, nici apostol. Ratat și dezamăgit ca evanghelist în slujba lui Dumnezeu, el vrea să fie un evanghelist al căinței și al

remușcărilor. El rămâne, însă, un fost tortionar care mărturisește și atâta tot.

Bibliografie:

Courtois, Stéphane; Werth, Nicolas; Panné, Jean-Louis; Packowski, Andrzej; Bartosek, Karel; Margolin, Jean-Louis, **Cartea Neagră a comunismului. Crime, teroare, represiune**, cu colaborarea lui Rémi Kauffer, Pierre Rigoulot, Pascal Fontaine, Yves Santamaria și Sylvain Boulouque, traducere de Maria Ivănescu, Luana Schidu, Brîndușa Prelipceanu, Emanoil Marcu, Doina Jela Despois, Daniela Ștefănescu, Ileana Busuioc, București, Editura Humanitas și Fundația Academia Civică, 1998

Deletant, Dennis, **România sub regimul comunist**, în românește de Delia Răzdolescu, București, Fundația Academia Civică, 1997

Deletant, Dennis, **Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc. 1948-1965**, traducere de Lucian Leuștean, cu o prefață a autorului pentru ediția în limba română, Iași, Editura Politom, 2001

Frunză, Victor, **Istoria stalinismului în România**, București, Editura Humanitas, 1990

Jela, Doina, **Drumul Damascului. Spovedania unui fost tortionar**, București, Editura Humanitas, 1999

Jela, Doina, **Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste**, București, Editura Humanitas, 2001

Oprea, Marius, **Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989)**, studiu introductiv de Dennis Deletant, Iași, Editura Polirom, 2002

Principiul bumerangului. Documente ale procesului Lucrețiu Pătrășcanu, redactor coordonator Mihai Giugariu, București, Editura Vremea, 1996

Tismăneanu, Vladimir, **Arheologia terorii**, București, Editura Eminescu, 1992

Tismăneanu, Vladimir, **Fantoma lui Gheorghiu-Dej**, prefață de Mircea Mihăieș, traduceri de Mircea Mihăieș, Alina Ghimpu, Ioana Ploșteanu, Diana Roțcu, Laura Sion, București, Editura Univers, 1995

Imagine: Wikimedia Commons